

В.М. Одинцова

Роль практичних навичок при вивченні фармакогнозії

Запорізький державний медичний університет

Ключові слова: практичні навички, фармакогнозія, рейтингова система, професійна компетентність.

Ключевые слова: практические навыки, фармакогнозия, рейтинговая система, профессиональная компетентность.

Key words: practical skills, Pharmacognosy, rating system, professional competence.

Висвітлено роль практичних навичок при вивченні фармакогнозії в умовах запровадження засад Болонської декларації і формуванні фармацевтичного мислення, професійних навичок і умінь майбутнього фахівця.

Показана роль практических навыков при изучении фармакогнозии в условиях внедрения принципов Болонской декларации и формирования фармацевтического мышления, профессиональных навыков и умений будущего специалиста.

The article is devoted to the role of practical skills in studying Pharmacognosy for implementation of Bologna Declaration and formation of the pharmaceutical thinking, professional skills and abilities of a future specialist.

Характерною ознакою сьогодення є реалізація у вищій медичній школі масштабної програми запровадження засад Болонської декларації. Вступ України до європейського освітнього простору, її участь у Болонському процесі передбачає впровадження новітніх технологій навчання, спрямованих, перш за все, на підвищення якості підготовки фахівців, знання й уміння яких повністю відповідатимуть вимогам європейського ринку праці [4]. Інтеграція України в європейський освітній простір вимагає від майбутніх спеціалістів конкурентоспроможності на фармацевтичному ринку. Докорінні зміни, що відбулись за останнє десятиріччя у вітчизняній фармації, вимагають від професорсько-викладацького складу поєднати сучасного бачення розвитку дисципліни, високого професіоналізму у творчого підходу при викладанні фармакогнозії [6].

Мета роботи

Розкриття ролі практичних навичок при вивченні фармакогнозії і формуванні професійної компетентності майбутніх спеціалістів.

Фармакогнозія – одна із фахових дисциплін, що входить до складу інтегрованого практично-орієнтованого державного іспиту. Її роль у формуванні професійних навичок і умінь майбутнього молодого спеціаліста та його фармацевтичного мислення визначається фактом, що засоби рослинного походження становлять більше третини усіх лікарських засобів, дозволених для медичного застосування в Україні [2]. Лікарська рослина сировина (ЛРС) як самостійний засіб дозволена для безрецептурного відпуску хворим з аптеки, а також використовується як субстанція для отримання лікарських препаратів. Протягом останніх десятиліть у медичній практиці велику увагу приділяють лікарським засобам рослинного походження та їх раціональному використанню.

Постійно зростаючий потік біологічно активних добавок з використанням рослинної сировини, а також проблема фальсифікації ЛРС і препаратів рослинного походження вимагають високої компетентності від майбутніх спеціалістів. Тому орієнтація провізора в усіх питаннях, пов'язаних з отриманням ЛРС, методів дослідження, її стандартизацією, зберіганням і використанням говорить про рівень професіоналізму спеціаліста. Кінцеві цілі фармакогнозії як навчальної дисципліни визначаються знаннями й уміннями, що сформульовані

в програмі з фармакогнозії і знайшли відображення в державному стандарті освіти за фахом «фармація» [8].

Проблема професійної підготовки майбутніх провізорів, формування їх професійної компетентності є одним із головних завдань навчально-виховного процесу, що набуває актуальності. Особливості роботи фармацевтичних закладів вимагають від випускників не лише знань та умінь, але й здатності використовувати отримані знання для практичного вирішення завдань, що виникають у процесі професійної діяльності [3].

Тому при засвоєнні фармакогнозії основна увага приділяється практичним навичкам, які студенти набувають на усіх етапах навчання: при вивченні теми одного практичного заняття, при проведенні рубіжного контролю після вивчення тем, що входять у змістовний модуль, в кінці кожного семестру, в ході підсумкових модулів і державної атестації [8]. На заняттях з фармакогнозії робота студентів проводиться в парах, вони вивчають лікарські рослини та ЛРС (на прикладі визначення зразків гербарію та сировини – об'єктів заняття). Кожний студент самостійно, користуючись алгоритмічними схемами, приймає рішення при проведенні одного з етапів товарознавчого аналізу, набуває навичок визначення ідентичності ЛРС за мікроскопічними ознаками, засвоює фізико-хімічні властивості, підбирає екстрагент для виділення певної групи біологічно-активних речовин, за допомогою якісних реакцій визначає якісний склад ЛРС і проводить кількісне визначення основної групи речовин [1,5,7,9]. Засвоєнню матеріалу допомагають розроблені на кафедрі таблиці, схеми, постійне поповнення гербарійного й сировинного фонду та фотоматеріалу. На змістовних і підсумкових модулях студентам пропонується порошокаване завдання, до складу якого входить два або три компоненти лікарської рослинної сировини, розтертої в порошок. Необхідно ідентифікувати ЛРС за допомогою мікроскопічного аналізу і зробити висновки.

Використання рейтингової системи дозволяє ранжувати знання і відібрати критерії оцінки кожного компонента практичних навичок. Ця інформація доступна студентові, він знає, що з нього вимагатимуть і як оцінюватимуть [6].

Закріплення і набуття нових практичних навичок відбувається під час проходження студентами III курсу

фармацевтичного факультету Запорізького державного медичного університету навчальної практики з фармакогнозії. Студенти вчаться на практиці проводити ідентифікацію лікарських рослин і морфологічно близьких видів у природі, розглядають питання організації заготівлі лікарської рослинної сировини, що є важливим джерелом виробництва лікарських засобів, зберігання та переробки ЛРС. Приділяється увага основам культивування лікарських рослин; виявленню заростей дикорослих лікарських рослин, ознайомленню з методами вивчення запасів ЛРС і надання рекомендацій щодо раціонального використання природних ресурсів.

На практиці студенти є не пасивними спостерігачами, а активними її учасниками, готуючи гербарій. Вони ведуть щоденник, куди заносять відомості про кожну заготовлену рослину на основі отриманої протягом практики інформації. Крім того, отримані знання із заготівлі ЛРС студенти використовують при самостійному зборі невеликої кількості сировини, яку разом з гербарієм здають наприкінці практики. Після закінчення практики, в процесі якої студенти пізнають ЛР у природних умовах, вивчення фармакогнозії набуває більш предметного характеру. Назви ЛР становлять для студентів вже не абстрактну, а конкретну інформацію. Студенти стають спроможними орієнтуватись у схожих видах ЛР, відрізняти офіційні лікарські рослини від неофіційних, розуміють, як і чому використовуються ЛР.

Отже, навчальна практика з фармакогнозії дає студентам можливість набути необхідні практичні навички в аспекті майбутньої професійної діяльності.

Набуті практичні навички з фармакогнозії студенти-випускники мають продемонструвати на інтегрованому практично-орієнтованому Державному іспиті з випускних дисциплін (фармацевтична хімія, фармакогнозія та клінічної фармація). Протягом екзамену оцінюється якість вирішення випускником типових задач діяльності згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної характерис-

тики (ОКХ), демонстрування відповідних умінь і навичок в умовах, наближених до реальних. З дисциплін, що входять до державного іспиту («Фармакогнозія», «Ресурсознавство лікарських рослин»), створені завдання, за якими студент виконує професійні дії на відповідних робочих місцях. З фармакогнозії необхідно здійснити контроль якості лікарських засобів рослинного походження, тобто виконати аналіз лікарської рослинної сировини, біологічно активних речовин, засобів чи продуктів рослинного походження, що пропонуються в білеті. Демонстрація основних умінь і навичок, згідно з вимогами ОКХ, проводиться в декілька етапів: ідентифікувати ЛР за гербарним зразком, скласти схему заготівлі, первинної обробки, сушіння ЛРС; ідентифікувати ЛРС за морфологічними ознаками, назвати умови її зберігання; виявити групу біологічноактивних речовин у ЛРС, зазначити метод стандартизації цієї групи БАР за АНД. Набуті практичні навички перевіряють під час вирішування ситуаційних завдань, що включають розрахунок експлуатаційних запасів та обсягу щорічних можливих заготівель зразка ЛРС; на основі опису морфолого-анатомічних ознак, наведеного у фармакопейній статті ДФ XI або монографії ДФ України, назвати характерні діагностичні ознаки і провести ідентифікацію зразка ЛРС.

Отже, така форма державної атестації випускників як практично-орієнтований випускний іспит з дисципліни «Фармакогнозія» дозволяє об'єктивно та всебічно оцінити рівень засвоєння практичних навичок в аспекті майбутньої професійної діяльності.

Висновки

З переосмисленням завдань сьогодення з'явилась потреба у перегляді підходів до освіти сучасного фахівця в галузі фармації. Вивчення фармакогнозії як профільної дисципліни є невід'ємною частиною формування майбутнього спеціаліста. Критерієм якості підготовки є засвоєння практичних навичок з фармакогнозії, умінь і знань, передбачених програмою, що є родючим ґрунтом, на якому формується професійна компетентність студентів.

Список літератури

1. Бобокова І.А. Фармакогнозія. Посібник для практичних занять: Навч. посібник / Бобокова І.А. – К.: Медицина, 2006. – 272 с.
2. Компендиум 2011 – лекарственные препараты / Под ред. В.Н. Коваленко, А.П. Викторова. – К.: МОРИОН, 2011. – 2320 с.
3. Краснов В.В. Компетентністний підхід у формуванні моделі провізора на етапах безперервного професійного розвитку / Краснов В.В., Ветютнева Н.О. // Науково-методична конференція з міжнародною участю. Проблеми безперервного професійного розвитку лікарів і провізорів: 36. праць. К., 2007. – С. 438–445.
4. Новікова Л.М. Болонський процес у дії. Кредитно-модульна система навчання: Навч. посібник / Новікова Л.М. – Павлоград, 2006. – 100 с.
5. Одинцова В.М. Особливості організації самостійної роботи студентів за кредитно-модульною системою при вивченні фармакогнозії / В.М. Одинцова, О.М. Денисенко // Запор. мед. журнал. – 2012. – №2 (71). – С. 128–129.
6. Організація навчального процесу на кафедрі фармакогнозії в контексті болонської декларації / В.С. Доля, В.І. Мозуль, В.В. Головкін [та ін.] // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис – 2011. – Т. II (27), № 3 (додаток 2). – С. 159–164.
7. Практикум по фармакогнозии: учеб. пособие для студ. вузов / В.Н. Ковалев, Н.В. Попова, В.С. Кисличенко [и др.]; под общ. ред. В. Н. Ковалева. – Х.: Изд-во НФаУ «Золотые страницы», 2003. – 512 с.
8. Програма навчальної дисципліни «Фармакогнозія» (для студентів вищого фармацевтичного навчального закладу та фармацевтичних факультетів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації спеціальність «Фармація»). – К.: МОЗ України. Центральний методичний кабінет з вищої медичної освіти, 2011. – 36 с.
9. Солодовниченко Н.М. Лікарська рослинна сировина та фітопрепарати: посібник з фармакогнозії з основами біохімії лік. рослин / Солодовниченко Н.М., Журавльов М.С., Ковальов В.М. – Х.: Вид-во НФаУ «Золоті сторінки», 2001. – 408 с.

Відомості про автора:

Одинцова В.М., к. фарм. н., доцент каф. фармакогнозії, фармакології та ботаніки ЗДМУ.

Надійшла в редакцію 09.10.2012 р.